

VÉDŐBESZÉD MEGLETT EMBER MELLETT (II.)

BOGNÁR ANTAL

Sétálni nincs hely a szobácskában, ma biztosan nem jön Hirkó, a kis moholi csillagász sem, legjobb lesz, ha elmegy moziba. Jóformán egyetlen szórakozása, kikapcsolódása ez: hogy néhanapján megnéz egy-egy filmet, meg időnként átsakkoznak egy-egy délutánt Hirkóval, akit még Sóvárszabadjáról ismer.

Vizsgákon, azt veszi észre, néha szinte egyszerűen nincs türelme elmondani, amit kell. Fölteszik a kérdést, s őbenne *egy darabban* leválik a tárgy, amire a kérdés vonatkozik, mint utasításra az automatában valami haszontalanság; amiről azonban a legtöbb, amit mondhat, ennyi: az. És rá is bólint egyet, igen határozottan, már a kérdés föltevése közben, ami azonban a várttal ellenkező hatást vált ki, a gyors felfogóképesség dízkrét jelzése helyett gyanakvást kelt a kérdezőben, hogy hajlamos elsietni a dolgot; ha nem egyébként, talán ezért kérdeznek közbe annyiszor, újra meg újra kizökkentve a gondolatmenetéből, éppen, amikor kezdene beülepedni a magyarázásba. Sokszor hátra is néz, hogy nem más-hoz beszélnek-e, vagy közelebb hajol, s jártatja ide-oda a szemét, mi is esett le, mit kérnek tőle csak úgy mellékesen, hogy adja föl. Mert azért nyomban beszélni kezd, eleinte vontatottan, s mikor sikerül beletalálnia a jól bevéselt szöveg kerékvágásába, megiramodik a beszéddel, szinte fröcsköl. Amikor a javán nagyjából túl van, általában akkor érzi azt újabban, hogy a nyelve valahogy elszibbad, bedagad vagy mi a csoda. „Mumlati” — ez a szó jobban kifejezi, milyen hangokat is hallat, mint a „motyogni”. Megrója érte egy demonstrátor, „ne ide to tako, brate”, a két legutóbbi vizsgáján meg csóválják a fejüket, de nem akadékoskodnak: „dobro, malo teže se izražava”. Pedig tökéletesen tisztában van azzal, amiről beszél. Csakhogy a szavakban összetöppednek a szótagok, a mondatokban a szavak, kihullanak belőlük, a nyelve, mint va-

lami döglődő hal, úgy csap egyet-egyet nehézkesen a gondolata után. Észrevétlenül beleszokik abba, hogy a kezével hadonász, jeleket, ábrákat ró a levegőbe, mint valami vívó, vagy inkább szobrász, aki agyagként mintázza a levegőt. — Smiri se máló, svako vidi, da si tata-mata za to — így nyugtatgatja kedélyesen hátba veregetve az a két-három langaléta, akik maguk nálánál jobb fejek, de csöppet se nagyképűsködnek.

Forr benne a düh, hogy nem tudja magát odaparancsolni, leláncolni a könyv mellé, amelynek pedig így az aznapra szánt fejezetével sehogy se fog elkészülni, s aztán kedvetlenül, behúzott nyakkal lebattyog a belvárosba, találomra beül egy filmet megnézni. Valami régi fekete-fehér, a címét meg se jegyzi. A hős, mint ahogy már lenni szokott, az igazságért küzd, és minden összeesküszik ellene. Joca hergeli magát vele, hogy pocsek — így jobban bánkódhat, amiért mozira pazarolja a drága idejét, s ez erkölcsi tartalék a következő biflázási csömörré —, van benne néhány kezdetlegesség, de aztán észrevétlenül mind jobban leköti a figyelmét: ugyan mi lesz? Azon a jeleneten még, amikor a hős a mélypontra jutva egy hídra vonszolja magát, hogy végezzen magával, nem állhatja meg, hogy el ne húzza a száját, de attól fogva, hogy megjelenik az a kis tokás, elálló hajú angyal, és kimentti a hőst a vízből, teljesen belefeledkezik a történetbe. Képzületét mindenestül lebilincseli a tüneményes alak, akinek földi leleménnyel mindent meg kell tennie egy reménytelen lélek megmentéséért, hogy angyallá léphessen elő: elnyerje szárnyait. Amikor aztán a hős végső elkéséredésében azt találja kiejteni a száján, bár sose lett volna, kapva kap az alkalmon, s apróra megmutatja, hogy alakult volna környezete sorsa önékülé. Az gyanútlanul kapkod fűhöz-fához, nőttön nő a megrökönyödése, s végül beadja a derekát, élni akar; az emberek, akiken segített, jótett helyébe jót várj, a legjobbkor viszonozzák, és megosondülnek a karácsonyfán a csengők: egy angyal elnyerte szárnyait.

Ahogy a záró képsorok peregnek, jó hosszan, Pál Jocával valami rettenetes történik; teste, mintha villanyütés érte volna, meg-rándul, önkéntelenül összegörnyed, mert a gyomrából valami melegség ellenállhatatlanul föltolul az állába, és mielőtt bármi módon tehetne ellene valmait — elsírja magát. Ijedtében azon nyomban, abban a hiszemben, hogy csak jobbról ül mellente valaki, balra fordul, ráborulni akarván a támlára. Eközben halántékát nekiüti valaki vállának, s egy sípoló, ázott „pardon” szakad ki belőle; elő-

refordul, s megadón túri, hogy, miközben orra tövét csiklandozva végiggurulnak arcán a vastag könnyek, a hangtalan zokogás rohamai újra meg újra végigszámkázzanak a testén. Boldogan bög, és vékonyka hóban hazamegy. Meg se nézi, ki mindenki méri végig, mikor kigyulladnak a fények.

Mi a csoda ez Pál Jocával? Az este tűnődik rajta sokat, koráiban sose tette. A homloka lüktet, a hideg rázza, testhajlatai viszketnek — megfázott alaposan, annyi bizonyos.

Nagyot alszik, reggel nincs kedve kibújni az ágyból. Csak a könyvet veszi oda. Nem kínlódik a szöveggel, de igazából nem tud odafigyelni, csigalassúsággal halad előre. Megváltás, hogy bevágódik a kis osillagász, lehet sakkozni!

Hírkó Feri jobb sakkozó Pál Jocánál, ez kétségtelen. Komolyan foglalkozott vele, kategóriát is szerzett, még Szabadján, középiskolás korában. Joca meg a megnyitások közül is csak a spanyolt tudja felismerni, az első három-négy lépésről. S nagyon bele tudja magát lovalni a kombinálásba, egy-egy érdekes nyerési lehetőség láttán izgalomba jön, a tábla felé dől, ha meg nem tud kiutat találni, nagyokat fúj, nyög, szuszog, az egyszer már rossznak tartott lépéseket újra meg újra visszaalkudva a vizsgálatba. És a végén van, hogy nem lát a szemétől: szorongatott ellenfelének sehogya se tudja megadni a kegyelemdőfést. Akkor aztán egykettőre felbomlik a hadrend, és ő beadja a kulcsot.

Hírkónál flegmább alakot lámpással kellene keresni. Bámulatos, miket tud egy pillanat alatt a táblára varázsolni, mégis hamar letett a sakkozásról, ment, ő maga mondja, a lelke mélyén őt a győzelemnél sokkal jobban érdeklik a változatok. Képes is két lépés helyett tizben mattolni, ha szebb. És bármikor, a játszma közepén is nekiállna elemezni, a folytatásról, a befejezésről tisztára megfelelkezve.

Lehet sakkozni!

Pál Joca d4-re d5-öt lép, és várja a szokásos c4-et, ami mindig megakasztja egy pillanatra. Hírkó ehelyett e4-et húz, ez megint valami lazaság lesz: a rafináltja sokszor bedob valami lehetetlen lépést, és aztán saját magát hergeli: azzal szórakozik, hogy hogyan tud kimászni a slamasztikából, ez pedig Jocát is könnyelműbbé teszi, és szörnyen bosszantja is, ment azt érzi belőle, Hírkó oly fölényben van, hogy ennyi előnyt engedhet magának. Cigaretettája hegyét a sötét hamutartó alján forgatva, lefúj egy hajszálat a királysármnyról, és beüt; mi a fenét csinálna. Persze világos rögtön

támadja lóval az előremérészkedett gyalogost, neki, ugyancsak lóval, muszáj védenie. Mint a vihar, fenyegetően vágódik ki a futár a ló baljára, most csak futárral erősítheti meg a gyalogját; megtartja azért is. Aztán nekironthat a d gyalognak is. Az ujjá hegyével Hirkó erre csendesen áttolja a királynőjét a király elé, és Pál Joca rosszat sejt: hiszen szinte kínálja a másik gyalogot is áldozatul. Vagyis hát a sötét gyalogra megy, az mindenképpen veszve van, de a lényeg biztosan nem az, hanem hogy szándékosan ütésben hagyja a saját gyalogját — már a másodikat! —, arra számít, hogy kapzsni le fogja venni a sötét vezér. Pál Joca szórakozottan, bambán mered a tábla közepére: ott valami hallatlan erőlk fognak elszabadulni, gejzír vagy vulkán tör ki talán, ilya fölemeli azt a figurát, hiába is teszi már a helyébe, hiába próbálja eldugaszolni a sajátjával a helyét.

Megborzong: micsoda játék ez itt. Tulajdonképpen egy ismeretlennel, egy fantommal ül szemben, az kérdezi, vallatja némán, minden megtett lépésével: tudod-e, ismered-e, válaszolj? És ő dadog.

Mindegy, mi volt, az állást, az adott állást kell nézni; s az már a reménytelenséget előlegezi. Azzal is, milyen simán, parancsolóan szövődnek egybe a kérdések és a mehezen adott, a kicsikart válaszok.

Ki ez a Hirkó Feri, aki olyan magabiztos? Pál Joca megdöbben: sose beszélgetett vele el, azt se tudja, él-e az apja, az anyja, de még csak azt se, hogy szereti-e a mákos tészta; egy rádiót eszkábáltak össze együtt középiskolás korukban, vagyis Joca inkább csak annyit tett, hogy elvitte a padlásról azt a rég ott porosodó készüléket, Feri pedig kibelezte, ennyi az egész. És hogy sugárzópontot számít. Ó, hogy irigyli! Egy szempillantás alatt eloldozódhat a földtől, és máris a békesség csendes kikötőjében van, ahova nem érnek el a mindennapi gondok hullámai, nincs torzszalkodás. Porszem az ember, és a világegyetem fenséges harmóniában suhan tova a természet örök törvényei szerint.

Azért se veszi le, előbb megtámadja a lovával. Rosálás után, most meg már késő, hát legalább azt megakadályozza a királygyalogját megtolva, hogy előrenyomuljon vele. És mégis megteszi! Persze hogy megteszi, mire volt jó a kapkodás!

A huszárral el, előre, védett mezőre. A sakkot multhatatlanul megadja. Csakis a vezért elébe, talán még kimászhat a csávából. Az az egy gyalog hadd vesszen! Rögtön kiüzi innen Pál Joca a királynőjével!

Akkor a futó, a futárról meglepedkezett! A futár sakkol — a lóval balról behátrálni, így elzárható az út. Pál Joca rágja a kör-mét. A fehér királynő most már vissza se vonulhat. Csak hát mi lesz, ha sakkal üti? És nem! Ő csak a gyalogot gyaloggal! A királynőt otffeledte, á, nem lehet, itt lenn nagy baj lenne, gyalogot gyalogért, legalább a fehér futárnak hasznát lehet venni.

Mi ez most? Ez meg mi? Hirkó bástyával üti le a lovat! Megint állva maradhat a királynő? Ravasz! Ha leütné Pál Joca a vezért, lenn bástyával kettős sakk volna a vég. No de itt a futár! És Pál Joca némileg megnyugodva üti a bástyát, aránylag jól megúsza.

Derült égből villámcsapás: sakkot kap a királynőtől, azzal üti világos az e gyalogot. És mincsen mentség.

Pál Joca nyel egyet. Háromszor állt ütésben a vezér és háromszor nem volt leüthető! Nem lépett el onnan, állt, ez a nyitja. A többi pedig nyomult, haladt, tört előre a szabad vonalakon, a megnyíló réseken.

Hirkó visszarakogatja a figurákat az alapállásba, morfondíroz, magyaráz. Hogy kockázatos cseljáték ez, ami alighanem meg van döntve, de nem jut eszébe, hogy hogyan. Pál Joca türelmetlen: játszani, játszani, csak játszani akar. Rendre veszt és fölöttébb gyorsan. Hibázik, elnéz egy parasztot, és már adja is fel: győzni akar. Nem, nem kérdez ő semmit. Hirkó neki fogna dumálni, dumálni, és ő azt nem bírja. Van egy gépész, akivel együtt lakott, attól már valósággal menekül. Az messziről integet neki széles vigyorral, és már sorolja kérdezetlen, s ő, Pál Joca minden alkalommal azt gondolja, úgy szabadul meg tőle a leghamarabb, ha hagyja beszélni egy kicsit. Buzgón bólogat hát a századszor hallott mesére, s aztán nagy mentegetőzve próbálja lerázni a nyakáról. Durva, hiába, nem mer lenni hozzá, így pedig szánalmasan meghosszabbítódik a tortúra, mert a gépész belécsimpaszkodik, ragad rá, és dumál, dumál, dumál.

Ne dumálj annyit, förmed rá Pál Joca a barátjára.

Minek jött egyáltalán? Minek jár ide, mi célja evvel? Elrabolja Pál Joca drága idejét! Neki ez semmi, kicsit jártatja az esztét, agyonüti az időt. Itt van közel az obszervatórium, ott sűrűn megfordul, hát ott, ahogy figyelik a csillagok járását, bármit kiszámíthatna a háta mögött. Játszani, játszani, játszani kell, megnyerni egy játszmát legalább, és tisztuljon innen. Pál Joca úgy érzi, Hirkó meg akarja bosszulni rajta, hogy sohase érdeklődött felőle, hogy megy sorsa, ezért forgatja így ki, ezért szégyeníti meg. De hát ő erről nem tehet!

Megesik, hogy öreg este van, mire megelegelik, de most Feri szabadkodik, ebéd után még dolga van. Pál Joca szinte könyörög, csak még egyet, még egyet legalább — de vallójában próbára akarja csak tenni, tényleg rosszban sántikál-e, mert ha mégis rááll egy újabb játszámára, akkor valami szándéka van bizonyosan, azt itakargatja azzal, hogy annyira kéreti magát.

Mikor végre néhány kényszeredett ráadás után tetován elmegy, Pál Joca egyszerre dühöngve és szepegeve előkapja a mágneses mezők elméletét, és vadul lapozni kezdi a gyakori ábráknál meg-megállva, mutatoujját erélyesen végigrántva egy-egy feketéllő aláhúzáson. Tudja. Tudja. Ezt is tudja. Tudja. Helyes. Úgy van. Ez az. Kész. Kész. Kész. Jjja! Nnna! Ddda! Ddda! Tttako!

De már rég nem is a könyvbe néz: az ágyon ott maradt a tábla, rajta a figurák, abban az állásban, amit Hirkó még elmenőben is megszemlélt.

Mi volna?

Leereszti a könyvet, kihúzza magát — papírt, ceruzát! Pál Joca meg fogja dönteni a cseljátékot! Nem etetik meg vele többet, soha senkit nem fognak megetetni többet ezzel a csellel.

Zaklatottsága egy csapásra elpárolog, esze vág, mint a borotva. Legelőször is itt van, így áll a dolog. Eddig világos. Most sorban, szépen.

Amikor Pál Joca kilép az udvarra, gyönyörű csillagos ég van. Kihúzza a földből a kardot, suhint.

Előre! Föl!

Egész nap ott guggol a kátrányos padlón, abban a nagy hodályban, malomban vagy mi a csodában, a tűz előtt. A tűz ugyan nem ég, ment nem talál gyufát a zsebében, de meg van rakva: papírszákdarabokból és kartonhulladékból, szutykos rongycsomókiból, amit talált. Egy nyársat forgat fölötte elmerülten. Csak föl kell állnia, és a törött ablaküvegen lelát az udvarába. Mindenáron el kell ritkolnia, hogy végül mégis fölfedezte, mire volt jó a vaspálca valakiknek: antennaként használták sötét céljaikra.

Amin az innetől összetorlódo időben megy keresztül, arról Pál Joca nem szívesen beszél. Jobb elfeledni belőle azt is, aminek egyáltalán megőrződött valami nyoma az emlékezetében. Oly sikeresen gyúrte le önmagát, hogy csaknem belerokkant, ez Pál Joca véleménye magamagáról.

Amikor újra látja a fényben úszó várost, még jobban csodálja a rendet, ámde keserűbben: hogy az megbízhatóbb a természeténél,

mert az ember, a Pál Joca kiváló rendjét — a fizikumát, a logikáját, a modorát — egy olyan misztikus összevisszaság, ingatag talaj tartja, mint csak ez a látvány.

Szép. Szépnek látható, szépnek is látható, ez minden. Ha megnézik, ha belenéznek.

Pál Joca gép. Baromi gép.

Ez Pál Joca tévedése. A gép itt okosabb: kiég a biztosíték, és megáll.

Egy hónap, két hónap? Pál Jocat adják kézről kézre. Mint még soha, ajnározzák, vadidegenek. Bizalmatlan velük, az antenna miatt. Zsineggel, avval volt elvezetve, zsineg lógott le róla ott a kertben.

Injekciózzák, gyógyszereket szed. Kulcsokat hajlítatgatnak vele, mint régen a pályaváltásztási tanácsadóban, rézdrótból: fönn a falon a minta, s mikor kész, megint újat. Tíz kis műanyag korongot kap meg egy tartólemezt, melyben ott a korongok helye, s mindegyik mélyedésből négy-négy fényes nikkeldacska áll ki más-más alakzatban. A Göncöl, az Ikrek, a Vízöntő. Azokra kell ráilleszteni a korongokat, melyek négy-négy helyen ki vannak fúrva. Mindegyik csak egy helyre, a sajátjára illeszthető rá.

Pál Jocat kérdezzetik, Pál Jocat hagyják beszélni.

A haja teljesen kihullott, a nyaka megráncosodott, a szeme vizenyős, elrémül tőle, aki látja. Az egyetlen Mári mami, sokára ő is, és alig kétszer; valóságos angyal. Aztán kopasz fején új haj serken, hízásnak indul, bőre teljesen fényleni kezd; jön a szabaddulás. Hangja a rekedt suttogásból kiércesül, ideges heherezés helyett bágyadtan mosolyog.

Csak tompa még. Alszik, eszik, alszik.

Unatkozik. Elimegy néhányszor moziba. A legkorábbi előadásra vált jegyet, de mihielyt sötétbe borul a nézőtér, akárhogy ügyeszkik mereszteni a szemét, lecsukódik, feje oldalra billen, és már alszik is. A vásznon ugyan tőle akárhány párbaj, exodus és orgazmus lebonyolódhat, a crescendók és fülsiketítő robbanások neki meg se kottyannak. Alszik békésen. Hátral középen ő, valahol elől oldalt pedig a Taliga, vagyis a szabadjai tragacsos hordár, aki így hidálja át a kintieknél (a szabadban, a tragacson alvása közben szokásoknál) valamelyest szalonképesebbé modulált horkanásokkal regenerálódva a délutáni és az esti pálinkázgatás közötti hézagot.

Az orvosa egyszer kis noteszlapokat tesz elébe, és áthatóan figyel az arcát. A papírlapokon pedánsan lejegyzett sakk lépések vissza-

térő alakzatokban, rendre átfűnkálva és nyilakkal keresztülkaszabolva, némelyik papírlapon már egészen ormóttan betűk, jelek, számok, sőt egy tucát sebtébből kitépett és beszakított papíron ugyanaz a lépés ismétlődik. Pál Joca vállat von.

Nyáron sokat úszik, evez. Elolvassa *A kőszívű ember fiait*, ami annak idején házi olvasmány volt, de borzasztó unta.

Meglátogatja Hírkó Feri. Hogy is van azzal a sugárzóponttal? Ó, hát mikor volt az! Feriből asszisztens lesz, ha igaz. Pál Joca lemaradt a többiektől. De két éve megvan, dolgozhat.

Talán az emberéletnek, az emberéleteknek is van sugárzópontjuk. Nyilván ilyesmire próbálják rávezetni, bár öneki nem akarózik abban vájkálni, ami csak szégyen és teher.

Eme égi jövevények, az üstökösök pályája azon a rövidke szakaszon, napközben, amelyen megfigyelhetők, parabolának látszik, annak vehető. Am tulajdonképpen sohasem az: hiperbola vagy ellipszis. Nagy különbség! A hiperbolikus pályán közelekedő valahonnan a világtérből vetődik ide és távozik, az elliptikus pedig mindig csak a Naprendszerben rója köreit. Megtörténhet, hogy a keringő égitestek ereje kiröpíti valamelyik ide láncoltat, vagy épp rabul ejt egyet a betévedők közül. Ezek a visszatérők. Testüket a Nap folyvást bontogatja. Ha a tűzhely izzó lapjára víz csöppen, nem válik gőzzé azonnald, hanem gőzburkolatában gurul, gurul — az üstökös ilyen, csak anyaga keményre van fagyva, úgy száguld az űr sötétjében. A Nap közelében testéből kiszabaduló gázok áramlását visszafordítja a sugárnyomás, s messze kisöpri mögéje a végzetlenül finom anyagot, ez a csóva. Így magyarázta Hírkó Feri.

Találtak három üstökösöt a múlt században, melyeknek a pályaszámításai csaknem azonos eredményre vezettek, megjelenésük ideje mégis kizárta, hogy ugyanazt az égitestet észlelték volna. Egy hatalmas üstökös töredékei voltak tehát, mely valamikor darabokra szakadt! Ha visszapergeti, visszaszámítja az ember a képzeletében a pályát, egy pontig jut el, mely közös: a sugárzópont ez, itt történt a széjjelválás.

És minden üstökös sorsa előbb-utóbb ez: szétadarabolódik, s végül meteorrajjá morzszálódik. Harminchárom évenként sűrűsödik meg a novemberi hullócsillag-felhő egy egykori üstökös pályáján; az augusztusi pedig minden évben egyforma intenzitású — vagyis az az üstökös, amelyből ez utóbbi lett, már egyenletesen eloszlott a százhusz éves keringési idejű pálya egész hosszán.

Vasdarabok hullanak előbb még itt-ott az égből. Aztán csak por, por marad, porgyűrű, melyet évente fölszikráztat az égbolton a szent levegő. Sarkvidékek tiszta havát ha kiolvasztja az ember, az üledék.

Az emberből, így képzeletben Pál Joca az egészet, miközben nyúzódik, csonkul, tépődik, a legközepe megmarad, az marad ő változatlanul, nem szakad sehány darabba. Ami ő, az mindvégig megnevezhető; csak köröm és haj, köröm és haj, semmi több, ami elvesz belőle. És amiben most az ő gyógyulását látják, az annyi volna, hogy próbálja meg visszakeresni azt a sugárzópontot, ahonnan rojtólódni, hasadozni indult esendő lényre.

Hát nem! Pál Joca elintézte magában mindenkorra az ő dolgát.

Ha tényleg van, ha tényleg úgy van — valamiféle *gyűjtőpontnak* is lennie kell, ha egyszer sugárzópont meglelte kimutatható. Kell lennie egy pontnak az idő végtelenében, ahol a vert, zúzódó kő visszanyeri *bármínemű* teljességét.

Egy divatos rendező filmjét vetítik, tudományos-fantasztikus filmet, azt megnézik ketten. Az első film, amit sikerül végignéznie nagy nehezen. Félig humorosan, félig komolyan van elmesélve a történet.

Valami örült pasas, egy amerikai milliomos, E. Pimeth vagy milyen nevű titokban megosináltatja a klónját, vagyis egy sejtjéből a tökéletes mását. Hogy ne derüljön ki a dolog, a hasonmása tőle távol nevelkedik.

Fürdőmedence, hangtalanul síkló kocsik, ápolat fűvön viczorító kutyák, minden gombnyomásra. Pál Joca most először tudja *tényleg* egy csöpp szívfájdalom *nélkül*, *biztosan*, hogy ilyenben része *sose* lesz.

A pasas már öreg, megbetegszik, és teljesen elszigeteli magát a világtól, így akar életben maradni, a haját, a körmét se vágja le; de tudni szeretné, mi van a klónjával, aki szakasztott ő, csak fiatalon. Viszont oda se nagyon meri vitetni, mivel valami szexbomba a felesége, azt külön vigyáztatja. Közben a klónja eltűnik. Kerestetni kezd. Minden adat az ő kezében fut össze, és abból úgy látszik, nem egy klónja van, hanem kettő. Az egyik valami alvilági figura, mindenre kapható szélhámos, a másik egy közönséges kis szivar, egy minden lében kanál újságírócska. Biztos benne, hogy csak egy lehet az eredeti, a másik megszimatozott valamit, és megjátssza magát. Muszáj saját magának meggyőződnie róla, ezért a házába viteti őket egyenként, és alattomban megfigyeli őket. A kis

nő mindkettőt el akarja csábítani, közben a pasas mindig a klónra gyanakszik. Amikor végül vele szembesülnek, mind a kettő teljesen megnémul. Mert saját magukat látják öregén. Végül is ő egyiknek se hisz igazából, mindkettőben fölfedez valamit, ami nem lehet ő, és elteteti őket láb alól. Egyedül marad, mint az ujjam. Akkor megjelenik előtte, most már csak képzeletben, a fiatalkori énje, szinte mint valami kísértet, és fejére olvassa a leckét, hogy az öröm és a szenvedés, szóval az egyén csak másokban sokszorozható meg.

Ez lehet a legjobb foglalkozás, Pál Joca most fölfedezi: filmet csinálni! Akárminek lenni, de filmen, nem igazából! Még ha csak ott sündöröghetne is, milyen jó volna! Ami történik, amit filmeznek, az tulajdonképpen egyáltalán nem lehet fontos, az az egy nem kötelező, mégis az egészből csak az lett megörökítve, az marad meg, az az igazi, az mérvadó a megtörténtre.

Pál Joca végérvényesen letett arról, hogy utánairamodjon a tudományban a körülmények összejátszása folytán előbbre jutott évfolyamtársainak, mert a maga számára tanácsosabbnak látja otthonossá tenni, ami elviselhető. Eldönti, mégis legjobb lesz, ha dolgozik. Dolgozni fog. Miért kellene mindenkinek fő-fő valakinek lenni?

Első munkahelye: műszaki rajzoló egy tervezőirodában. Csak meghatározott időre veszik fel, s hát ez nem is éppen az a munka, amire képesítve van, de nem válogathat. Egy horgas orrú vénlányé meg egy rossz fogú, kiállhatatlan szivané között áll a rajztáblája, mellé már az első napon, mint az indiánok tegezébe a nyílak, ki vannak készítve a tekerccsek, az aznapi másolásadag, s ő szó nélkül nekilát. Fölötte a levegőben valami érthetetlen játszma folyik, amibe irtózik belegondolni is, nem hogy belebonyolódni; okosabb nem jut az eszébe, dacosan bebújik a vonalak kusza pókhálójába, s válasz helyett a szurkálódásra nagyot szippant a tus hideg szagából. A célzásokból, unos-untalan elsütögetett szólásokból, melyeket az alkalomhoz és a célhoz illően módosít a rendkívüli képzelőerővel megáldott Géza úr — az ő szóhasználatában mindenki úr, s ezt az iroda java része is átveszi, úgyhogy Pál Joca Pál úrrá vedlik (úly módon keresztnévvé züllesztett vezetékneve mintegy újra visszanevesül) —, kivethető (bármennyire következetes struccpolitikát folytat is), hogy elődje, egy frissiben diplomált rajzoló lány szülési szabadságra ment. A helyzet pikantériáját az adja meg, hogy a gyermek apja ismeretlen, csak mendemondák keringenek róla. Azokat tovább színezik a kollégák, úgyhogy Pál Joca számára végképp eldönthetetlen és mindinkább az, mi lehet igaz és mi nem abból,

amit jobb sorsra érdemes kolléganőjéről állítanak, sejtetnek, csak a lebegő konkrétumok gyarapodnak egyre, megfészkelődve egy idegen magányban.

Nincs jobb egy hideg sönnél, Emma kisasszony, higgye el, a Pál úr nagyon bánni fogja, ha soha ki nem próbálja: attól *szép lassan* ereszt pocakot az ember.

Nem mindegy, pocakja nő vagy pocokja.

Szegény Valika, mit állhatott ki, magának hiába is mondanám, Géza úr, egy férfi olyat el se tud képzelni, amit mondjuk, a húgom élt át: hogy a cigányasszonyra, aki mellette szül, rá-rászólnak, de aztán ráhagyják, ha már nincs annyi esze, ő meg szorítja, szorítja össze a lábát és a végén megguvasztja a gyereket. Amakkor bezeg tudta, hogy kell csinálni!

Maga, Pál úr, azért bekukkanthat a főnökhöz, reggeli időben, ha valami problémája adódik, nem harapja le az az orrát senkinek, a mi Valikánk volna a megmondhatója.

Ez is úgy bögeti a motort *két órákor*, nem tudom, lesz-e, aki csendesítse, akit köll — *kilenc után*.

Hosszú haj — már bocsánat a kifejezésért —, rövid ész.

Nagyon nevetséges tud ám lenni egy lakótelepi hálózat rajza, ha az ember megalszik egy kicsit, és *egyenesen az ágyból* megy munkára, maga ezt nem tudta, Pál úr?

No de azt csak tudja, mi ebben a mondókában a pláne: a pap, a papa, a pápa, meg a pápá.

Pál Joca feje fölött, riadozó szívvel alig meri észrevenni, a durcáság és a sértődöttség külön játszóját folyik itt a Géza úr és az Emma kisasszony között: míg Valika itt dolgozott, Géza urat ette a fene érte, s dühíthette, hogy semmire se ment, a vénkisasszonyt pedig, hogy ő itt háttérbe szorul; és lám, az asszonyka rájuk se hederítve gömbölyödik! Most mindkettejüknek van miért bánkódni, de van miért röstelkedni, és van mit törleszteni is. Így szövődnek a szájak. Mindig feltételesen, fenntartással. Illő mértéktartással.

A nagyobbik baj az, hogy Pál Jóska látatlanban beleszeret Valikába.

Valika keserűn issza a kávé, és rovinji Moravát szív.

Rajzolás közben az ajkát csücsöríti, igazgatja.

Na, tessék, ezt Valika minden helyzetben mindenre képes mondani.

Tudtam, ez is a szavajárása.

A haját csak azért is kibodorítja (életében először), miután Géza úr kijelenti, hogy az olyan nőt márpedig meg kellene égetni.

Apja helyett apja lehetne, az tudna lenni Pál Joca annak a kisgyerekeknek. Egy kisgyerek. Néz. Mozgatja az ujjacskáit. Nézi őket. És rugdalózik. Riikkant.

Pál Joca elmeríti lángoló arcát a madántávlatú hófehér tájban, melyen a légypötytyni póznák elhanyagolhatóvá semmisülnek.

Itt kibírni!

Magácska majd *kicsattan* az egészségtől, ugyan, mi a titka?

Muszáj mindent eltűrnie. Valika *helyett* is.

A kimszenvedés megédesedik: minden csípős megjegyzésben új morzsa a képzeletnek, melyet gyorsan biztos helyre menekíthet későbbi ízlelgetésre.

Pál Joca valakit szíve mélyéből megvet. És be kellene látnia, nem lehetne nem hálás neki.

Jön és jön, közeleg a nap, mely ráérne még és siettetni, sürgetni volna jó. Pál Joca búcsúzik lénye egy darabjától, jobbik felétől. Jaj, csak le ne lepleződjön, egy önkéntelen replikával el ne árulja magát, azt nem élné túl — ez táplálja egyedül fogytán levő binkatürelmét.

Lefogadom, nem fogunk unatkozni, lesz itt munka, kisegítés, csak győzzük, tüstént vágthatjuk magunkat haptákba, ha csak eltüsszenti magát a kis fattyú.

Mi, kérem, ráérünk — másoknak, szemeseknek még egy-két kolonc a nyakába, és majd meglátja, a harmadikra, lakás is lesz, legyen hova kölykezni; így kell ezt csinálni.

Ne féljen, lesznek majd, akik megköszönik, hogy a fiatalságunk ráment arra, hogy mások élhessék világukat.

Pál Joca lehunyt szemmel áll középen már egy perce, a toll hegye, ahogy a papírra rátevődött a vonalzó keresztjénél, már oda-fagy, úgy érzi, a kezén csak belül, a bőre alatt fut végig valami remegés; abba kapaszkodik, a toll biztos szárába. Most, most. Csak még egy szó és Pál Joca a keze ügyébe kerülő üvegecskéek tartalmát menthetetlenül a szomszédos rajztáblákra fogja üríteni, oda fogja csapdosni, és hegyes kis szerszámát megmártja bennük, felnyársalja Fajankót és Fajankát, keresztülszúrja vele galád szívüket.

És ahogy így áll dermedten, egyszerre észleli, hogy körülötte *tart a csend*. Ahogy válla fölött hátranéz, izgalomában nem emeli fel rögtön a tekintetét, s pillantása éppen ezért egyenesen a félig guggoló, félig térdelő lányra esik, két lépésre tőle: Valika földöntötte

a szatyrát, kigurult belőle a hagyma, a citrom, az alma, azt sze-degeti össze. Ha nincs az irónja, ha a hegye csak egy mikronnyira el tudna válni a rajztáblára feszített hammerpapírtól, Pál Joca abban a minutumban melléje zuhanna térdepelve, s mint egymásé sosem lehető titkos jegyések ódon lépcsőkön, fogadalmat tennének itt. Ha bármiképpen, de meg tud szólalni most, az első szava az lesz, hozzámenne-e Valika feleségül.

De csak áll Joca a rajztáblához szegeződve, elködösült szemét hiába kutatja egy fölvetődő tekintet, s Géza úr lekezelően közbelép, és egy szimpia, zavart bemutatkozás lesz az egészből. Pál Jocában didergésre készített, gyászos csuszamlása indul meg vágyaknak és szorongásoknak, melyek már-már megszabadították az idő malmá-tól; valami rettenetes dolog történt, jövátéhetetlen, hogy abból a szatyorból minden szertegurult, szinte már mozdul a keze, ne, ne, nem lehet, nem szabad visszarakosgatni, hagyni kell mindent ott, ahol van, mindennek vége, és a jóformán meg sem kezdett mozdu-lat azt a látszatot kelti, mintha Pál Joca két balkezesen és jócskán megkésve legalább jelezni szeretné nehézkesen ébredő szolgálatkész-séget; nem, azt az ütődött, flekkes almát, a citromot, a hagymát, semmit vissza ne! Tavaszodik pedig, a vaskerítést benövő tövises cserjében megjelenik a kökény fehér virága, ahogy a rendező pályá-udvar mentén hazafelé tart, Pál Joca látja, a váltókezelők még szo-rosra gombolt ruhában ugrálnak le-fel a vagonokról, ahogy a tola-tómozdony felvontat egy hosszú kocsisort a töltésen, s lassan neki-lendülve eregeti lefelé kettesével, hármasával a váltókon szétzök-kenő szerelvényrészeket, melyek más-más vágányokon, csodamód éppen megfelelően lassulva ütődnek a megfelelő vagon sorokhoz; mé-ha kettőt utolér másik kettő, ütközői látszólag épp csak hozzáérnek az előtte guruló vagonéihoz, ám hogy meglökkik mégis, az abból látszik, hogy rögtön eliramlik az üldöző elől a menekülő, s csattan-va ér rendeltetési helyére. Útra kész, útra készítőző kompozíciók mentén hazagyalogol.

Még csak azt a vonalat meghúzni se megy vissza másnap.

Pál Joca föleri ésszel, hogy Mári mami nyakán nem élösködhet.

Beáll normaellenőrnek a műanyaggyárba. Munkaszervezési főis-kolával kellene valaki, de jobb híján megteszi egy kis technikus is, fölveszik. Állandóra méghozzá!

Néhány hónapig gyakorlatilag ő a minőségellenőrző osztály min-denes inasa, kifutója. Mintadarabokat hozatnak-vitetnek vele le-föl és ide-oda, okmányokat hordoz láttamoztatni az irodákba, még sok-

szorosít is. Milkonra belekényelmesedve, bedugják az irattárba, a munkamenet kartotékájának éppen valami nagy rendezése folyik, minduntalan betoppan valamelyik főnök, kikeres valamit, hüm-mög.

Végül egy stopperórával meg a megfelelő úrlapokkal leküldik a gyáracsarnokba.

Két hónapig tart Pál Joca vesszőfutása.

Azt valahogy lenyeli, hogy ketten-hárman mindjárt elkezdik a szó szoros értelmében baszogatni, bár őszintén szólva nem tudja mire vélni a nyílt ellenségeskedésüket. Össze is kell kapnia néhány kíváncsiszkodó, majd a munkájába mind pimaszabbul belekotnyeleskedő segédmunkással, a kartotékban ugyanis némi fogalmat alakíthatott ki a darabidő szerkezetéről, s látni vél bizonyos lehetőségeket a melegen figyelmebe ajánlott időspórolásra, ráadásul röpké pár nap alatt felfigyel rá, milyen leleményesen, változatosan, sőt szellemesen művelhető a lazálás, milyen válogatott módszerekkel igyekeznek túljárni nehezen forgó eszén.

Egy idő után belátja azt is, nincs mindenben igaza, vannak kirívó logikátlanságok egynémely munkadarab megmunkálásának normirozásában. Ezt ellensúlyozandó, irgalmas szívvel és kézzel megmegtoldja itt-ott a szűkre szabott másodperceket, s hogy a munkalapra nem szólnak semmit, bőkezűsködni kezd.

Akkor behívhatja magához az üzemvezető, aki a csarnok végében, az üvegfalú rekeszben trónol, és alaposan legorombítja. Ami a legrosszabb, mindenki láthatja megszegényülését.

Pál Joca alól kicsúszik a talaj.

Néhány napig még fejét kapkodva, mála szokatlan módon, erőltetett kedélyeskedésbe bocsátkozva, különös buzgalommal téblábol az üzemben, aztán a lapjai fölött kezdenek összehajolni: nagy kan betűk terpeszkednek, *ágaskodnak* bennük, érthetetlen számok és jelek, az összes arányos rubrikán keresztül mindegyikén ugyanaz. Pál Joca pedig a stopperórával leövekel a léposófeljáró kiöblösödő korlátjának szögletében, ahonnan mindent belátni, s nagy gonddal jegyez, akkor se hagyja abba, amikor az üzemvezető vallatóra fogja. Nem is titkolja, hogy az ő, a főnök mozdulatait igyekszik időtáblázatba foglalni egy későbbi tudományos feldolgozás részére, és titokzatosan rákacsint. Jegyzetelését pedig azért nem hagyja abba, mert azt is be kell iktatnia, hányszor szólal meg és mennyi ideig beszél.

Már táppénzen van, amikor egyszer újra betéved valahogy a csar-

nokba: az étkezde melletti klubba bejáratos volt, onnan emelte a sakkórát, azt szorongatja a hóna alatt, és a köréje gyűlő lahathatózó hallgatóközönségnek hebegve, saját magát túlkiabálva kifejti, hogy jó normaellenőrzés kizárólag sakkórával végezhető, az ő forradalmi újítása ez.

Meglett ember, ezt kiáltotta feléje vádítólag az üzemvezető, amikor a legjobb hiszemben hozzáfogott nagy munkájához, meglett ember nem csinál ilyet.

Meglettem, ember, megletem, ilyen rivalgással fogadja most a szánakozó vigyorral közeledő főnökét, akinek a haja örökké a szemébe lóg.

Pál Joca meglett ember!

Ez az igazság arról, ideiglenesen hogyan nyugdíjazták Pál Jóska-t. Nagyjából ez a teljes igazság.

A szobát otthon Sóvárszabadján, mely, míg Belgrádban tanult, ki volt adva két tanítóképzős lánynak, mindjárt visszakapta, ahogy hazaköltözött, de eddig úgy kezelte, mintha ott csak kényszerűségből tartózkodna. Most az újabb kúra után (s közben) nagy kedvvel nekilát rendet tenni.

Meghegeszti elrepedt minikerékpárját, és nap mint nap körbejárja a várost: faanyag kötözve a csomagtartóra, nagy doboz ragasztóval egyensúlyoz, lezomitlemezeket tol haza, csaknem elfújja a szél. Kölcsönkér egy fúrógépet, gyalul, szögez, meszel. Igen erős, tizennyolcas sperlemez, 4×4 colos oszlopokat, rendkívül olcsón, egy építőhelyen szerez be; alaposan ki kell válogatni, mert sok bizony meghajlott, elvált, átnedvesedett a beton alatt.

Mári mami csak az vigasztalja, hogy a fiú láthatólag kedvet leli a fűrészből-faragásból — mert egyébként nem sok látszatja van, csak a fűrészpont, forgácsot kell nap mint nap eltakarítani. Különböző nagyságú ládikákat, szekrénykéket eskábál össze Pál Joca, meg egyik oldalon végig polcokat állít. Mire lesz az jó?

Minek sorra megjavítani évekig a padlásán porosodó játékeit?

A fúrógép már vissza van adva, s Mári mami meglesi, Joca a könyveit vette elő, azokat forgatja, lapozgatja elmerülten. A szíve összeszorul: csak nem akar újra nekivágni az egyetemnek!

Pál Jóska valóban ezt forgatja a fejében. De a nyugdíj szörnyen kevés. Abból belgrádi albérletre nem futná, még a réginel silányabb kulipintyóra se. Pedig Pál Joca bizonyítani akar. Bizonyítani, hogy teljes értékű ember.

A könyvek között van egy tucat magyarországi: Mári mami vá-

sárolta hirtelen nekibuzdulásában, Joca még középiskolás volt. Úgy szólván taláломra, olyanokat, ami villanyárammal foglalkozhatott. Joca zsörtölődött, minek az. Felerészben tényleg vagy gyakorlati kézikönyvek voltak, vagy túlságosan szűk kérdéssel foglalkozó szakmunkák. A rádiótechnikait, azt kíváncsiságból azért fölütötte, meg a villamos méréseit és a hálózatszerelésit is elő-elővette középiskolás korában, utánaézni valaminek. De igazából kevés használt vette. A szabványok, a rendszerezés eltérő volt, még inkább egy csomó speciális szak kifejezés. Egyetemi évei alatt akadt volna kettő is, ami beválik, de az egyik vizsgája majdnem elúszott mindjárt az elején, mert átrágtta magát az egyikken, s a kulcsfogalmak minduntalanul csak magyarul jutottak eszébe, ráadásul ami abban a választékos fogalmazásmódban volt leírva, azt képtelenség volt megjegyezni, bemagolni pedig nem tanácsos. Olvasta, hogy megnyílt az antikvárium; azok már nem fognak kelleni.

Miből lehetne még pénzt csinálni?

A sok ide-oda mászkálás közben kezd bele a régiségek vásárlásába. Vasalókba, köcsögökbe, petróleumlámpákba fekteti be kevéske pénzét, alkudozik, szimatol, informálódik; s meg is indul az üzlet. Csurran-csöppen valamicske, de mihelyt a lőtás-futással felhagy, elhúzódik a pénz forgása, engedni kénytelen az árból, túl kell adnia olyasmin is, amin pedig kereshetett volna.

Pál Jocának szöveget üt a fejébe egy gondolat: szerencsejátékon tízmilliókat lehet nyerni, talán meg kellene próbálnia. Mindenesetre meg lehetne próbálni. Gyerekkorában egyszer Mári mami a városon vonszolta végig — hol sietni kellett, hol ácsorogtak —, s egy kirakat előtt valami nagy csontú férfi odavonja a kis pulthoz, mely mögött egy félkarú ember ül. Az asztalkaszerűség kihajtott lapokkal van beborítva teljesen, zöld szelvényeiket el-elkapja a friss szél, két nagy kavics hever rajtuk, az öreg azt használja nyomatékul. „Uzmi, sine, lozu”, így biztatja a nagydarab ember hízelegve, s bocsánatkérően hajol Mami felé. A félkarú öregember összehunyorított szemmel emeli le a sima kavicsot, őt fölkapják, a fölfűzött zöld zászlócskák hallhatóan csapkolódnak a szélben, s bár Mári mami rosszálló tiltakozással nyúl utána, az ő kis vastag, ügyetlenkének fitymált ujjacskáin már ott csapkod a zöld papír, szinte észre se vette, hogy megfogott egyet közülük. Azt az öreg a lyukacs-kák mentén kitepi, és átnyújtja a férfinak, aki mellényzsebébe csúsztatja, de előbb még odamutatja a kicsinek. Gyerünk innen, mozdulj, Mári mami már rosszálló orrfintorítással húzza odább, de

Ő visszakémlél, s látja, a férfi még huncutul mosolyog, int feléje, és mond is valamit, amit már Pál Joca nem hall.

Mi állhatott azon a zöld lapon? Milyen kombináció?

Talán az apja volt az az ember; ha tudná biztosan, hogy ő volt, esetleg mindegy volna.

Olyan erősen elgondolja azt a jelenetet, hogy a szörszálakat is látja a férfi ujjpercén. Behunyja a szemét, és olyan erősen összpontosít, hogy önkéntelenül a két ujját is összeszorítja, szinte fájj; itt van, itt a belépő, nem szabad elengedni, az övé!

Pál Jóska hétről hétre kijegyzi a totóeredményeket. Be is fizet egy fél szelvényt, majdnem találomra tölti ki, hiszen alig ismeri a csapatokat. Ezt mindjárt le is szögezi: a kulisszatitkok itt nem fontosak, csak a számok, a számok, azoknak a váltakozása muszáj, hogy valamilyen törvényszerűség szerint bonyolítódjon le. Azt kell megtalálni, a legegyszerűsebb törvényt, és csak türelem kell hozzá, mert akkor kis réttel is rendkívül megnövelhetők a nyerési kilátások.

Három a tizenkettőiken, szörnyű nagy szám. De a nagy részét eleve fölösleges megjátszani. Meg a teljes kombinációkat se, azokba szintén belekerül sok fölösleges változat. Áttanulmányoz egy füzetkét a rövidített kombinációkkal — azokban sokallja a kölcsönös feltételezettséget.

Először azt figyeli, miként váltakozik az egyes, a kettes, a nulla egy-egy rubrikában. Persze az egyes ismétlődik legtöbbször, de azért bizonyos számú forduló után mindegyik jelnek újra vissza kell térnie. Tíz forduló után összegezi — hiába bámul a számokra, semmi se derül ki. A tizedik sorban csak huszadszorra csúszik be egy kettes, vigye el az ördög! Miindenesetre megpróbálja alkalmazni is a rendszert, amelyik sorban nem találta el, ott meghagyja a jelet, amelyikben eltalálta, megváltoztatja. Semmire se megy vele: akárhogy is, hat-hét, maximum nyolc találatnál többre nem viszi. Bármennyire el akarta kerülni a statisztikát, azt kell elővennie. Négy részre osztja a szelvényt, az nyolcszor három változat összesen.

És kötött jel nélkül mégsem tud boldogulni. De hányat rögzítsen a tizenkettőből? És minek alapján: papírforma szerint, vagy a kimutatásból?

Néha éjszakákon át rágja a ceruzát, számol, táblázatokat készít, különböző színű jelöléssel.

Csak kúrtartás. Mi lehet a nyitja, kell hogy legyen valami nyitja.

Közben hétről hétre zajlanak a fordulók, s Pál Jocát bosszantja,

hogy íme, lezajlott egy teljes bajnokság, s öneki még nincs kész rendszere, az egészet tisztára összevissza játszotta végig.

De legalább jegyezte egész éven át a telitalálatokat. Nekifog feldolgozni az egészet. Készít egy statisztikai alapú valószínűségi táblázatot, azt grafikusán ábrázolja, kiválasztja a legmegfelelőbb kombinációcsaládokat, ágrajzokat.

Még mindig szörnyen sok a változat.

Hiába, egyelőre csak nagyon kis tétbe játszhat, kénytelen redukálni azt a minimális sorozatot is, ami úgy-ahogy kielégíthetné a számítások szerinti mércéket.

Rögtön az első fordulóban bejön egy tízes. Azért még nem fizetnek, de ez jó jel! Megpróbálja: befizet kétszer annyi kombinációt a saját rendszere szerint. Csak egyszer fixekkel, egyszer nélkülük. A rögzített meccsek közül mindig eltolja valamelyiket; pedig hát igyekszik meglepetésekre is játszani. Öt forduló után muszáj visszatérnie egy szelvényre.

Egy-egy forduló után — nem akar bennfentessé válni, de mégsem árt egy kicsit beleszagolni — átböngészi a sportújságot, mi hír a csapatok háza táján. Sose lehet tudni.

Pál Joca nem nyer semmit.

Holott ez csúf tévedése a tetten nem ért, de már-már a markában tartott törvényszerűségeknek, pech egyszerűen. Hiszen az ő kombinációtípusa adja az összesnek 50—90 százalékát. Igaz ugyan, hogy azon belül a konkrét változatok meglehetősen tarkák, és egyelőre nem találta meg a módját, hogyan lehetne összevonni, tipizálni őket.

Eleinte idegenkedett a gondolattól, hogy a végképp semleges számokkal kísérletezzon, de íme, elszaladt egy év, mint az asztaloskodással, és Pál Jocának valahogy meg kellene teremtenie az újabb lehetőséget. Megalapozni.

A lottózáshoz pártol.

Kezdeni könnyebb: 35 számból ötöt eltalálni, ez annyit jelent, elméletileg hét fordulónként egyszer húznak ki minden számot. Kiszámítja az alapvető valószínűségi mutatókat. Évente tehát átlag egyszer fordul elő egy számpár.

Hogyan váltakoznak a páros és a páratlan számok? Mi a jellemző az arányukra?

Füzetek telnek meg adatokkal, lehetőségekkel, ötletekkel.

Komputerrel kellene, azzal talán jutna az ember valamire.

És egyszer, nagy sokára, átvillan Pál Joca agyán a fő elv: véges

számú kombináció közül eleve be kell következnie mindegyiknek, a lényeg csak az, hogy *emberi méretűre* állíthassa be az ember a bekövetkezését. Neki például — mondjuk — hetvenhat évre kell redukálnia mindent. Vagy a felére.

Az a lényeg, hogy egy életre pontosan egyszeres legyen az eshetősége, ezt kell kiszámítani, akkor biztos a siker.

Egyszeres, vagyis egyszeri, vagyis egyszerű valószínűség.

Pál József tudja, mit akar, és nem hagyja magát!

Négy év, nem több, és Pál Jóskának mindene meglesz. S akkor hozzáfoghat a terve valóra váltásához.

Ha ugyan lesz hozzá kedve. Mert nem kötelező.

Csak a szabályok, azok meg ne változzanak véletlenül! Csak egy emberöltőig minden ugyanúgy legyen, csak addig, míg ő él, tartson ki! Maradjon változatlan a játék, nehogy úgy járjon, mint a totózással: a sok jegyzet, adat, amit összegyűjtött, összehalmozott, most már teljesen hasznavehetetlen, mert tizenkettőt nem is elég eltalálni.

Pál Jócáról ennyit el kell mondani röviden. Ha már mindenki beszámol arról azok közül, akikkel együtt koptatta az iskolapadot, mire jutott.

A számok pörögnek, múlik az idő.

És az az öt is köztük van — minden alkalommal — az *övé*.

JELENTÉS BOGNÁR ANTAL ESÉLYEK KÖNYVE CÍMŰ REGÉNYE KÉZIRATÁRÓL*

Nem jellegzetes, inkább sajátos író-, illetve szerző-regény a Bognár Antalé — szokványos, ha kísérletező korszakunk némely szélsőséges esetéhez hasonlítjuk, egyedi, ha az írói elgondolás jellegét figyeljük, hiszen mintegy a szemünk előtt indul el az író fiatalember hősei nyomában, kissé talán olyan módon, hogy Virginia Woolf (s az ő esetében az *Orlando* írójának) szoknyájába kapaszkodik. Arra kell ugyanis gondolnunk, hogy ebben a regénykéziratban egy sors- és temperamentum-modell metamorfózisait, megtestesüléseit, továbbéléseit látjuk változó körülmények között (amelyek azonban, ha jobban megnéznénk, ugyanegynek variánsai csupán), mint ahogy a *P. J.* a hősök névjele mögött is alapjában véve ugyanaz az egy személyiség látszik meglapulni. Egy helyben topogás, de egyúttal ismét csak jellegzetes előre haladás eredménye a kézirat első és

* Elhangzott a Forum Könyvkiadó 1982. évi regény pályázata díjának átadásán, 1983. április 23-án.